Της **Σοφίας Παπαδοπούλου**

Το ημερολόγιο έδειχνε 24 Μαρτίου 1917 και στο σπίτι του λευκοσιδηρουργού Αβραάμ Μπουρλά και της συζύγου του Ρασέλ, στην οδό Βενιζέλου, στη Θεσσαλονίκη, γέλια και χαρές συνόδευαν τον ερχομό του γιου τους Ιντό στον κόσμο. Τότε, τίποτα δεν προμήνυε το «γκρίζο» σύννεφο που έμελλε να σκεπάσει την πόλη λίγους μήνες αργότερα, με τη μεγάλη πυρκαγιά του Αυγούστου, η οποία αφάνισε από τον χάρτη ολόκληρες συνοικίες. Αλλά ούτε και το «μαύρο» της ναζιστικής θηριωδίας, δυόμισι δεκαετίες αργότερα, που έκοψε βίαια το νήμα της ζωής της συντριπτικής πλειοψηφίας των Εβραίων της Θεσσαλονίκης.

Ο Ιντό Μπουρλά ήταν από τους λιγοστούς Εβραίους της Θεσσαλονίκης που κατάφερε να διαφύγει τη σύλληψη και τη μεταφορά στα στρατόπεδα θανάτου της ναζιστικής μηχανής θανάτου. Κατάφερε επίσης να ξαναστήσει, μέσα στις στάχτες που άφησε πίσω του ο πόλεμος και το Ολοκαύτωμα, τη ζωή του και να χαράξει, μαζί με τον αδελφό του Μωύς (πατέρα του νυν προέδρου και διευθύνοντα συμβούλου της Pfizer Άλμπερτ Μπουρλά), τη δική του ξεχωριστή πορεία στην ιστορία της ποτοποιίας στη μεταπολεμική Θεσσαλονίκη.

Έναν αιώνα και πλέον μετά, η Όρλυ Μπαρζίβ, εγγονή του Ιντό Μπουρλά, εξιστορεί στο Αθηναϊκό/Μακεδονικό Πρακτορείο Ειδήσεων τη συναρπαστική ιστορία της ζωής του παππού της ανασυνθέτοντας με περίτεχνες ψηφίδες λόγου, την ατμόσφαιρα και την ιστορία μιας ολόκληρης εποχής…

Ο Ιντό Μπουρλά μεγάλωσε σ’ ένα μεγάλο σπίτι στην περιοχή της Αχειροποίητου (Αγίας Σοφίας 5), όπου η οικογένεια εγκαταστάθηκε μετά την πυρκαγιά αφού οι φλόγες κατέστρεψαν τα πάντα στο διάβα τους. Στο ίδιο σπίτι έμεναν πολλές οικογένειες --όλοι παιδιά του Χαΐμ Μεβοράχ, πατέρα της μητέρας του, εμπόρου δερμάτων που διατηρούσε εργοστάσιο βυρσοδεψίας στη Θεσσαλονίκη. Η ζωή κυλούσε ανέμελα για τον Ιντό και τα αδέλφια του, Μωύς, Γκρατσιέλλα, Δαυίδ και Ντόρα: βόλτες στην αγορά και ψώνια από το καπελάδικο των αδελφών «Λεβή και Φρανσές» και τα καταστήματα ενδυμάτων «Καμέλια» και «Βιτάλ» στη Βενιζέλου, τακτικές επισκέψεις στα λουτρά «ο Παράδεισος», καλοκαιρινές εξορμήσεις στο Μπεχ Τσινάρ… Αλλά και επισκέψεις στη συναγωγή της οδού Στεφάνου Τάτη, καθώς και στους ηλικιωμένους γονείς του Αβραάμ Μπουρλά, που έμεναν κοντά στον Άγιο Δημήτριο, κάθε Παρασκευή. Κι όλα αυτά «δεμένα» με τη γνώριμη φωνή του σαλεπιτζή και τους ήχους των πλανόδιων πωλητών, που διαφήμιζαν την πραμάτεια

Phoca PDF

τους στα Ισπανοεβραϊκά (el de la varika, grande y chikitika- lavarika ήταν ένα γλυκό για παιδιά σαν μπαστουνάκι) ή στα Ελληνικά (Τσιλέδες, κουβαρίστρες, ένα φράγκο).

Ο Ιντό Μπουρλά πήγε σχολείο στο Alliance Israélite Universelle στην οδό Μητροπόλεως (εκεί που σήμερα βρίσκεται το Electra Palace), όπου μάθαιναν Γαλλικά, Ελληνικά και Εβραϊκά, ενώ στο σπίτι μιλούσαν Ισπανοεβραϊκά. Ως παιδί ήταν πρόσκοπος στον Σιωνιστικό σύλλογο Μιζραχή, στο αθλητικό τμήμα και μεγαλώνοντας πήγαινε τακτικά στη Γκεουλά, όπου γνώρισε τη μετέπειτα σύζυγό του Ρασέλ, κόρη του προέδρου της Σιωνιστικής οργάνωσης Ζοζέφ Ουζιέλ.

Υπηρέτησε το 1937 στον στρατό, ωστόσο αρρώστησε με πνευμονία, πήγε στο στρατιωτικό νοσοκομείο κι έπειτα πήρε απαλλαγή. Μάλιστα, όπως λέει η Όρλυ Μπαρζίβ, μάλλον είχε πάθει φυματίωση και πήγε ένα διάστημα στο σανατόριο, στο Ασβεστοχώρι, για να αναρρώσει.

Η αποστροφή για τις ...μουτζούρες και η χείρα βοηθείας από τον Μορντώχ

Ο Αβραάμ Μπουρλά είχε λευκοσιδηρουργείο στην οδό Εγνατίας 85, όπου έφτιαχνε σόμπες με τη βοήθεια των γιων του Ιντό και Μωύς. Στον Ιντό, ωστόσο, δεν άρεσε αυτή η δουλειά γιατί ήταν ...μουτζούρικη. «Η γιαγιά μου έλεγε πως περνούσε με το τραμ μπροστά από το μαγαζί του πηγαίνοντας στο σχολείο και τον έβλεπε μ’ ένα “ μαύρο πράγμα” για πρόσωπο», θυμάται η Όρλυ Μπαρζίβ.

Αυτή την αποστροφή του φίλου του προς τη μουτζούρα διέγνωσε έγκαιρα ο Σιμών Μορντώχ, γόνος μεγάλης οικογένειας ποτοποιών στη Θεσσαλονίκη, και τον παρότρυνε να μπει κι αυτός στον χώρο. «Τι κάθεσαι στη δουλειά του μπαμπά σου, έλα να ανοίξουμε ένα μαγαζί με ποτά, κι εγώ θα σε βοηθήσω!», τού είπε, όπως ο ίδιος ο Ιντό Μπουρλά έλεγε στην εγγονή του δεκαετίες αργότερα, αναμοχλεύοντας μνήμες από την είσοδό του στον χώρο της ποτοποιίας.

Το μαγαζί βρέθηκε, στην πλατεία Άθωνος (Καρόλου Ντηλ γωνία με Καστριτσίου) και με τη βοήθεια του Σιμών, ο Ιντό ξεκίνησε μια νέα επαγγελματική ενασχόληση ως ποτοπώλης, με κύριους προμηθευτές τους Μορντώχ, Κορνιόδο και Σκανδάλη. Πουλούσε ούζο, κρασί, λικέρ και άλλα οινοπνευματώδη, χονδρική και λιανική, και είχε και κάποια τραπεζάκια. Μάλιστα, είχε κάνει συμφωνία μ’ έναν πλανόδιο, ο οποίος πουλούσε με το μαγκάλι του φαγητό στους θαμώνες.

Ο πόλεμος του ‘40 βρήκε τον Μωύς Μπουρλά επιστρατευμένο στο βαρύ πυροβολικό, στο στρατόπεδο Παύλου Μελά και στη συνέχεια στο αλβανικό μέτωπο, ενώ πολέμησε και στον Εμφύλιο. Όταν οι Γερμανοί μπήκαν στη Θεσσαλονίκη, το 1941, κάποιοι φίλοι του Ιντό, πρώην αξιωματικοί του Ελληνικού Στρατού, ελευθέρωναν Άγγλους αιχμαλώτους από γερμανικά στρατόπεδα και τους έκρυβαν στο πατάρι του μαγαζιού του. Εκεί, ο Ιντό τούς εφοδίαζε με προμήθειες για το ταξίδι κι έπειτα τους φυγάδευαν, μέσω Χαλκιδικής, με υποβρύχια. Γι’ αυτό και μετέπειτα τού δόθηκε πιστοποιητικό: «εις ένδειξην ευγνωμοσύνης και αναγνώρισης δια την βοήθειαν την παρασχεθείσαν εις τους Ναύτας, Στρατιώτας και Αεροπόρους της Βρεττανικής Πολιτείας Εθνών, ήτις επέτρεψεν εις αυτούς να διαφύγουν ή να

Phoca PDF

αποφύγουν την αιχμαλωσίαν υπό του εχθρού».

Το μαγαζί λειτούργησε ως το 1943, οπότε και άρχισαν οι διώξεις των Εβραίων. Ο Ιντό Μπουρλά αρνήθηκε πεισματικά να φορέσει το κίτρινο αστέρι, αλλά αυτό δεν σήμαινε πως γλίτωσε και από τους αντισημιτικούς διωγμούς που είχαν αρχίσει ν' απλώνονται ως μάστιγα σε όλη την περιοχή.

Η οικογένειά του και οι υπόλοιποι συγγενείς αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν το σπίτι τους στην Αγίας Σοφίας με ό,τι είχε μέσα και μεταφέρθηκαν στο προσωρινό γκέτο της οδού Κύπρου. Το δε ποτοπωλείο πέρασε στα χέρια μεσεγγυούχου, συνεργάτη των Γερμανών...

Το τυχαίο γεγονός που τον κράτησε στη ζωή και η σκηνή που δεν ξέχασε ποτέ...

Το φάντασμα του ναζισμού είχε ρίξει βαριά τη σκιά του πάνω στη Θεσσαλονίκη και ήταν πλέον θέμα χρόνου να ακολουθήσει και η οικογένεια του Αβραάμ Μπουρλά την τραγική μοίρα των περισσότερων Εβραίων της Θεσσαλονίκης. Ο Ιντό, μέσα στον ζόφο των στιγμών, στάθηκε ...τυχερός αφού έλειπε όταν ήρθαν να μαζέψουν τους δικούς του και να τους μεταφέρουν στο γκέτο Βαρώνου Χιρς. Ένα νεύμα του πατέρα του τον κράτησε μακριά από τη σκηνή της σύλληψης και η τελευταία εικόνα που έχει από τους δικούς του είναι να περπατούν σε φάλαγγα, μαζί με άλλους Εβραίους, στην Εγνατία, μέχρι τον Βαρδάρη. Την ίδια σκηνή περιέγραφε, χρόνια μετά, με δάκρυα στα μάτια, και ο αδελφός του, Μωύς, που επίσης διασώθηκε.

Έχοντας πλέον νιώσει στο πετσί τους τον κίνδυνο της περαιτέρω παραμονής τους στη Θεσσαλονίκη, οι Ιντό και Μωύς Μπουρλά αποφάσισαν να ταξιδέψουν στην Αθήνα. Με τη βοήθεια κάποιων φίλων του Μωύς, ο Ιντό ταξίδεψε ως σιδηροδρομικός υπάλληλος σ' ένα γερμανικό τρένο, έχοντας προηγουμένως εξαγοράσει με χρυσές λίρες ένα σιδηροδρομικό καπέλο κι ένα φανάρι.

Έφτασε ως τη Λάρισα, όπου αντάμωσε με τον Μωύς και φιλοξενήθηκαν από την οικογένεια του Ααρόν Φελλούς για 6-7 ημέρες. Στη συνέχεια, τα δυο αδέλφια μετέβησαν στην Αθήνα, όπου με τη βοήθεια της Λίνας Τσαλδάρη (συζύγου του Τσαλδάρη) απέκτησαν ταυτότητα με ελληνικό όνομα και δουλειά στον Ερυθρό Σταυρό, απ' όπου μπορεί να μην πληρωνόντουσαν αλλά έπαιρναν τρόφιμα. Η σπιτονοικοκυρά τους είχε καταλάβει μάλλον ότι ήταν Εβραίοι γιατί συνήθιζε να παίρνει κρυφά τρόφιμα από το ντουλάπι τους και τους εξανάγκασε να μετακομίσουν σ' ένα άθλιο δωμάτιο που έβλεπε σε φωταγωγό. Ωστόσο, από τον φόβο μην τους καταδώσει δεν έλεγαν τίποτα.

Μόλις έφυγαν οι Γερμανοί επέστρεψαν στη Θεσσαλονίκη από τον Πειραιά μ' ένα καΐκι του Ερυθρού Σταυρού, που μετέφερε ρούχα και τρόφιμα για ανθρωπιστική βοήθεια. Οι ίδιοι έφτασαν σώοι στη γενέθλια πόλη, αλλά όχι και τα πράγματά τους που φαίνεται πως εκλάπησαν σε κάποιο λιμάνι...

Το γράμμα στην Πολωνία που δεν έφτασε ποτέ και η βίαιη

Phoca PDF

πραγματικότητα

Με την επιστροφή του στη Θεσσαλονίκη, ο Ιντό Μπουρλά και ο αδελφός του Μωύς συνειδητοποίησαν πως μόνο αυτοί είχαν καταφέρει απ' όλη την οικογένεια να επιζήσουν του Ολοκαυτώματος. Μάλιστα, όταν ήταν στην Αθήνα, μην έχοντας την παραμικρή ιδέα για τα όσα τρομερά συνέβαιναν στα στρατόπεδα εξόντωσης, είχαν γράψει ...γράμμα στους γονείς και τ' αδέλφια τους και το έστειλαν στην Πολωνία.

Μόνο όταν άρχισαν να επιστρέφουν κάποιοι -μεταξύ άλλων η μετέπειτα σύζυγος του Ιντό, Ρασέλ, οι Ελί και Μέκο Κοέν- έμαθαν για την τύχη των δικών τους ανθρώπων και συνειδητοποίησαν το μέγεθος της καταστροφής. Η ανάγκη για επιβίωση, ωστόσο, έκανε τον Ιντό να σταθεί γρήγορα στα πόδια του και να διεκδικήσει, με ένδικα μέσα, το μαγαζί του από τον συνεργάτη των Γερμανών. Με επιμονή και τη βοήθεια του δικηγόρου του, κατάφερε να το πάρει πίσω, ωστόσο το παρέλαβε άδειο αφού ο μεσεγγυούχος είχε φροντίσει να το αδειάσει, φεύγοντας.

Η συνεργασία με τον Μωύς και το ποτοπωλείο που μετεξελίχθηκε σε ποτοποιία

Ο Μωύς Μπουρλά, από την πλευρά του, συνέχισε για λίγο καιρό να δουλεύει το μαγαζί του πατέρα τους με τις σόμπες, ωστόσο σύντομα ακολούθησε τα βήματα του Ιντό και τα δυο αδέλφια έγιναν συνέταιροι. Το ποτοπωλείο σύντομα εξελίχθηκε σε ποτοποιία, οι δουλειές μεγάλωσαν και η ανάγκη για έναν μεγαλύτερο χώρο ήταν πλέον επιτακτική. Έτσι, μεταφέρθηκαν το 1947 σε νέο κατάστημα στην οδό Βίκτωρος Ουγκώ 3 (σημερινό 5) και έκαναν εταιρεία με το όνομα «Αδελφοί Μπουρλά» διατηρώντας σε «ΙΝΤΟ» την εμπορική ονομασία των προϊόντων τους.

Αγόρασαν την άδεια ποτοποιού από τον παλιό ποτοποιό Σαουλίκο κι έστησαν τη δική τους επιχείρηση στο μαγαζί. Ο αποστακτήρας ήταν στο υπόγειο, ο πάγκος με τους δοκιμαστικούς σωλήνες και τα οινοπνευματόμετρα στο πατάρι -η αγαπημένη ενασχόληση του Μωύς! Στο ισόγειο υπήρχαν τουλάχιστον 20 μεγάλα βαρέλια με ποτά σε δύο σειρές, αριστερά και δεξιά, αλλά κι ένα ξεχωριστό δωματιάκι όπου έπλεναν τα μπουκάλια, εκεί όπου συχνά έβρισκε κανείς και τον Άλμπερτ Μπουρλά που ως παιδί βοηθούσε στο οικογενειακό ποτοποιείο.

Ωστόσο, ο σεισμός του 1978 τους ανάγκασε να μεταφερθούν στη Βίκτωρος Ουγκώ 9 (γωνία με την οδό Βεροίας) σε ένα μικρότερο μαγαζί που το νοίκιαζαν από την Ισραηλιτική Κοινότητα, ενώ αγόρασαν και το σεισμόπληκτο μαγαζί -ύστερα από μεγάλο αγώνα καθώς ήταν βακούφικο- το έδωσαν για αντιπαροχή κι απέκτησαν ένα νέο κατάστημα, που παρότι ετοιμάστηκε με τις προδιαγραφές ποτοποιείου δεν λειτούργησε ποτέ ως τέτοιο.

Οι Αδελφοί Μπουρλά πουλούσαν ούζο -το πλέον φημισμένο τους προϊόν- κονιάκ, διάφορα λικέρ (Cherry Brandy, Banana, μέντα, γαρύφαλλο ή Tantoura), Cointreau, κρασί, ξύδι, κρασί κασσέρ κ.ά. Πουλούσαν κυρίως χονδρική αλλά και λιανική και πελάτες του ήταν παντοπώλες από διάφορα γύρω χωριά (Σοχός, Λαγκαδάς, Ασκός, Νιγήτρα, Κύμινα, Χαλάστρα κ.ά). Τη διανομή έκαναν με δυο τρίκυκλα οι υπάλληλοι του ποτοποιείου, Αντωνάκης, Κώστας και Δημοσθένης, αφού η προσπάθεια του Ιντό

Phoca PDF

να ...πιάσει τιμόνι είχε άδοξο τέλος. Είχε αγοράσει ένα αυτοκίνητο FIAT από τον Στέλιο Μπουτάρη (σ.σ. πατέρα του μετέπειτα δημάρχου Θεσσαλονίκης Γιάννη Μπουτάρη) αλλά η καριέρα του ως οδηγός τελείωσε πολύ σύντομα, όταν ένα πρόβατο ξέφυγε από την πορεία του κι έπεσε πάνω στο αυτοκίνητο.

Κρασί κασσέρ προμηθευόταν από τους Αδελφούς Μπουρλά και η Ισραηλιτική Κοινότητα. Το ίδιο είδος κρασιού έκαναν εξαγωγή και στο Μαρόκο σε μπόμπες των 500 κιλών με πιστοποιητικό κασερούτ από τον ραββίνο. Μάλιστα, περίπου έναν μήνα μετά, ζήτησαν από το Μαρόκο να τους στείλουν ετικέτες με το όνομα «ΙΝΤΟ» για να το βάλουν σε μπουκάλια. Ήταν και η μοναδική εξαγωγή που έκαναν.

Οι Αδελφοί Μπουρλά είχαν πολύ καλό ούζο και γι’ αυτό είχαν μεγάλη πελατεία. Έφτιαχναν τέσσερα είδη ούζο με διαφορετικά γράδα: 31 βαθμοί, 37 βαθμοί -το πιο δημοφιλές- και 41 βαθμοί, το καλύτερο και πιο περιζήτητο!

Η επιχείρηση λειτούργησε ως τη δύση της ζωής της, το 1984, στο μικρότερο κατάστημα στη συμβολή της Βίκτωρος Ουγκώ με τη Βεροίας.

Η κίνηση ανθρωπιάς που εξελίχθηκε σε εφιάλτη και τον «στοίχειωσε»

Ο Ιντό Μπουρλά ήταν ένας άνθρωπος που μιλούσε με το ..σταγονόμετρο για το παρελθόν αλλά ένα γεγονός που αφηγήθηκε στην οικογένειά του κι έμεινε μια «πληγή» ανοιχτή να αιμορραγεί στην ψυχή του ως τον θάνατό του, ήταν κάτι που συνέβη στον δρόμο προς Αθήνα. Από το παράθυρο του τρένου είδε έναν άντρα σε πολύ άσχημη κατάσταση, αδύναμο, ντυμένο με κουρέλια, που εκλιπαρούσε για βοήθεια. Τον συμπόνεσε και τού πέταξε ένα καρβέλι ψωμί που είχε. Μόλις όμως έπιασε το καρβέλι ο πεινασμένος, ένας Γερμανός στρατιώτης που βρισκόταν κοντά και είδε την σκηνή, τον πυροβόλησε. «Ο παππούς μου ποτέ δεν ξεπέρασε τις ενοχές του, που έδωσε την αφορμή να σκοτωθεί ένας αθώος άνθρωπος», θυμάται η Όρλυ Μπαρζίβ.

Ο Ιντό Μπουρλά πέθανε το 2007 προδομένος από τα αδύναμα πνευμόνια του, ωστόσο προϊόντα της ποτοποιίας των Αδελφών Μπουρλά που διασώθηκαν στο πέρασμα των δεκαετιών εξακολουθούν να ανασύρουν μνήμες από το χρονοντούλαπο της Ιστορίας. Όπως ένα μπουκάλι ούζο με την ετικέτα «ΙΝΤΟ», που ήταν κλεισμένο επί τρεις δεκαετίες στο ντουλάπι ενός σπιτιού στη Γενεύη και χάρη στον Θεσσαλονικιό ιστορικό Λεόν Σαλτιέλ ...βρήκε τον δρόμο προς το Εβραϊκό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

**Τις φωτογραφίες από το οικογενειακό αρχείο παραχώρησε στο ΑΠΕ-ΜΠΕ η Όρλυ Μπαρζίβ

ΠΗΓΗ: ΑΠΕ, 4.4.2021

Phoca PDF